

Τοπικά¹ και «Τοπιογραφία» για την Τοπική Ιστορία ως μέρος της σχολικής Παιδείας

του Φ. Κ. Βόρου

Το εγχείρημα για **Τοπική Ιστορία στο Γυμνάσιο** ξεκίνησε με Εγκυκλίους του ΥΠΕΠΘ το Φεβρουάριο του 1990². Από την αρχή επισημάνθηκε η ανάγκη να μη γίνεται σύγχυση ανάμεσα: σε **Τοπική Ιστορία** ως επιστημονική συγγραφή από κάποιον ειδικό ερευνητή για ώριμο αναγνωστικό κοινό και σε **προσπάθεια ευαισθητοποίησης των παιδιών του Γυμνασίου και ενθάρρυνσής τους να προσεγγίσουν κάποιο ή κάποια θέματα της Ιστορίας του τόπου, όπου εδρεύει το σχολείο τους**. Στόχος άμεσος και προσδοκία: ότι αυτή η προσέγγιση, με προτροπή και καθοδήγηση από το δάσκαλο αλλά και με προσωπική εμπλοκή και πρωτοβουλία των παιδιών μπορεί να διευκολύνει τη μαθησιακή διαδικασία και έπειτα την ανετότερη πρόσβασή τους στη Γενική Ιστορία (εθνική, μεσογειακή, ευρωπαϊκή) που είναι συνήθως για τα παιδιά «περίπλους» σε άλλους τόπους, άλλους χρόνους, άλλους ανθρώπους, άγνωστες ιστορικές συνθήκες, και περιπλάνηση σε γενικεύσεις δυσπρόσιτες και έννοιες δυσνόητες.

Όπως ήταν παιδαγωγικά ευνόητο και αναμενόμενο, αυτό το πνεύμα διοχετεύθηκε στην **Προκήρυξη** για συγγραφή βιβλίου για ενημέρωση των διδασκόντων. Και νομίζω χρήσιμο εδώ να παρατεθεί τούτο το επίσημο υπηρεσιακό κείμενο: «**Τοπική Ιστορία** (για την Γ' τάξη του Γυμνασίου .....Ελλάδας)³. Συγκεκριμένα:

ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Α. ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Επειδή η Γενική Ιστορία είναι κατά κανόνα γνώση αφηρημένη (γι' άλλους τόπους, άλλους χρόνους, άλλες κοινωνικές περιστάσεις), η Τοπική Ιστορία προσφέρεται ως πεδίο μελέτης ορατό και ερευνησιμο για να επιδιωχθούν οι παρακάτω στόχοι:

¹ Ο Αριστοτέλης στα **Τοπικά** του δεν προσφέρει κάποιον ορισμό του όρου αλλά από όσα γράφει στο Προοίμιο προκύπτει ότι **τόποι** σημαίνει κοινοτοπίες, απόψεις που πρεσβεύουν οι πιο πολλοί, άρα εκφράζουν θέσεις αποδεκτές, που γίνονται αφετηρία συλλογισμών κατανοητών και χρήσιμων. Γράφει συγκεκριμένα (στην πρώτη παράγραφο 100a-b): «Πρόθεσις της πραγματείας μέθοδον ευρείν αφ' ης δυνησόμεθα **συλλογίζεσθαι...εξ ενδόξων...ένδοξα δε τα δοκούντα πάσιν** ή τοις πλείστοις ή τοις σοφοίς ...ή τοις μάλιστα γνωρίμοις σοφοίς...». Πρόθεσή μας με τούτη την πραγματεία να βρούμε μέθοδο να συλλογίζομαστε με αφετηρία τις κοινές αντιλήψεις των ανθρώπων (τις κοινές δόξες)...κοινές δόξες θεωρούμε αυτά που αποδέχονται όλοι ή οι πιο πολλοί ή οι σοφοί ή τουλάχιστον οι πιο γνωστοί από τους σοφούς, οι πιο φημισμένοι...».

² Το ιστορικό της εκκίνησης (και η προϊστορία του θέματος) περιέχεται σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Εκπαιδευτικά» τ. 20 (Φθινόπωρο του 1990) με τίτλο **Τοπική Ιστορία**.

³ Επίσημη έκδοση: **Προκήρυξη Συγγραφής Σχολικών Βιβλίων Ιστορίας** (ΥΠΕΠΘ: Παιδαγ. Ινστιτούτο, 1998, σ. 87-88)

1. Να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με ιστορικά στοιχεία ερευνήσιμα και κατανοητά.
2. Να κατανοήσουν ότι η Ιστορία είναι ανθρώπινη δραστηριότητα με ανθρώπινα κίνητρα, ενταγμένη μέσα σε ανθρώπινα μέτρα.
3. Να εθιστούν στην παρατήρηση, στην έρευνα και την ερμηνεία συγκεκριμένων ιστορικών μνημείων, ξεκινώντας από τα ίχνη του και από πρωτογενές υλικό.
4. Να εθιστούν στην ακρόαση αντίθετων πληροφοριών και εκτιμήσεων για το ίδιο θέμα και να νιώθουν την ανάγκη και την ευθύνη απόφασης γι' αυτό.
5. Να ευαισθητοποιηθούν για προβλήματα της τοπικής κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν και για την ανάγκη συμμετοχής τους προς αναζήτηση λύσης των προβλημάτων αυτών.
6. Να προετοιμαστούν ή να διευκολυνθούν για την κατανόηση της Γενικής Ιστορίας και της ευρύτερης κοινωνίας.

B. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΜΕΡΟΣ Α΄	<p>Τι ονομάζεται Τοπική Ιστορία .</p> <p>Τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της Τοπικής Ιστορίας από την άποψη της μαθησιακής διαδικασίας.</p> <p>Λόγοι που υποδεικνύουν την προσέγγιση της Τοπικής Ιστορίας, μέσα στα πλαίσια της σχολικής παιδείας.</p> <p>Τρόποι προσέγγισης της Τοπικής Ιστορίας .</p> <p>Θέματα με τα οποία πρέπει ή μπορεί να ασχολείται η Τοπική Ιστορία.</p> <p>Ενδεικτική ταξινόμηση θεμάτων :</p> <ul style="list-style-type: none"> -Μνημεία για έρευνα -Καλλιτεχνικά έργα για μελέτη κ.ά.
ΜΕΡΟΣ Β΄	<p>Επιλογή θεμάτων από όλες τις περιοχές της χώρας μας αν είναι δυνατόν.</p> <p>Ενδεικτικά θέματα επιλογής:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Κάποιος αρχαιολογικός χώρος που βρίσκεται στην περιοχή του σχολείου (π.χ. η Κνωσός για τα σχολεία του νομού Ηρακλείου Κρήτης) κ. ά. <p>Δείγματα του τρόπου παρουσίασης θεμάτων – αντικειμένων Τοπικής Ιστορίας.</p> <p>Καταγραφή των διαδοχικών ενεργειών των μαθητών στην περίπτωση που υποτίθεται ότι θα αναλάβουν κάποιο θέμα (π. χ. επίσκεψη σε κάποιο χώρο, σκαρίφημα ή φωτογραφία του χώρου – μνημείου – κτίσματος – εγκαταστάσεων , περιγραφή του μνημείου – κτίσματος , εγκαταστάσεων, ιστορία των χώρων αυτών, από βιβλία συνεντεύξεις κ.ά.) .</p> <p>Επιλογή θεμάτων με τέτοιο τρόπο, ώστε να καλύπτουν όλους σχεδόν τους γεωγραφικούς χώρους της Ελλάδας.</p>

Αυτή η υπόμνηση είναι νομίζω αναγκαία σήμερα για το λόγο ότι είναι εύκολη και κάποτε γοητευτική η διολίσθηση της προσπάθειας από την παιδαγωγικά αποδεκτή επιδίωξη προς την προβολή περισπούδαστων βιβλίων **Τοπικής Ιστορίας**, τα οποία υπηρετούν άλλους στόχους, επιστημονικούς και γενικότερα ενημερωτικούς, για άλλης ηλικίας αποδέκτες, όχι για παιδιά 14 –16 χρόνων.

Με το ίδιο πνεύμα περιφρούρησης της παιδαγωγικής επιδίωξης διαμέσου της Τοπικής Ιστορίας (όπως αυτή αναλύεται παραπάνω στο παράθεμα από την επίσημη Προκήρυξη) δώσαμε και άλλα σύντομα δημοσιεύματα κατά τον ενδιάμεσο χρόνο. [Κλείνουμε εδώ με την υπόμνηση μόνο ότι ένα από αυτά έχει προωθηθεί στην ιστοσελίδα (website) Voros.gr].

Ο λόγος της υπόμνησης, μάλλον ακριβούς αντιγραφής του κειμένου της Προκήρυξης, είναι ότι το ΥΠΕΠΘ προώθησε πρόσφατα ένα βιβλίο περί **Τοπικής Ιστορίας** για ενημέρωση των εκπαιδευτικών, το οποίο νομίζω ότι δίκαια μπορεί να χαρακτηριστεί:

- Επιστημονικό βοήθημα για ειδικούς (δεν κρίνω εδώ την ποιότητα συγγραφής).
- Απομακρυσμένο όμως πολύ από τους παιδαγωγικά εφικτούς στόχους.

Για το τι βοήθεια προσφέρει το βιβλίο αυτό στους εκπαιδευτικούς αντιγράφω, ενδεικτικά, από την Εισαγωγή του ένα χαριτωμένο απόσπασμα, που έχει και ενδιαφέρουσες παραπομπές –υποσημειώσεις, τις 12,13, 14.

Με τον τίτλο: **Σχολικό παρελθόν της Τοπικής Ιστορίας** διαβάζουμε (σ. 20-21):

«...Οι προσεγγίσεις αυτές αναγνωρίζονται επίσης στο πλαίσιο της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας και στις προσπάθειες που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στο αντικείμενο της Τοπικής Ιστορίας¹². Οι προσπάθειες αυτές συγκροτούν... ένα επίσημο παρελθόν εννέα περίπου χρόνων¹³ στην ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ασφαλώς όμως, πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλες πολύχρονες πολύτιμες εμπειρίες Σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που προέκυψαν από πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών **πριν από το 1990**, καθώς και ο προβληματισμός παιδαγωγών από τα μέσα περίπου του αιώνα μας¹⁴».

Ενδιαφέρουσες επισημάνσεις επιστημονικής και παιδαγωγικής υφής:

α´. Η φράση: «Ο προβληματισμός παιδαγωγών από τα μέσα του αιώνα μας» προφανώς παραβλέπει την περίπτωση Δελμούζου στις αρχές του 20ού αιώνα. Όμως στο Δελμούζο αναφέρεται το άρθρο του Χαρ.

Χαρίτου (που καταχωρίζουν οι συγγραφείς στη Γενική Βιβλιογραφία, σελ. 325). Προφανής αναντιστοιχία περιεχομένου της παραγράφου και του άρθρου του Χ. Χαρίτου. Μήπως αυτή η παραπομπή καταχωρίστηκε χωρίς να έχει διαβαστεί το άρθρο; Γιατί αγνοείται ο Δελμούζος, που έκανε το πρώτο παιδαγωγικά θεμελιωμένο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση;

β΄. Από την άποψη του περιεχομένου και του χρόνου δημοσίευσης η παραπομπή 12 για το δημοσίευμα του Χ. Ντούλα έχει τη θέση της μετά τη φράση: **«πριν από το 1990»**. Μήπως κι αυτό το άρθρο καταχωρίστηκε χωρίς να έχει διαβαστεί;

Η υποσημείωση 13 παραπέμπει στις εγκυκλίους εκκίνησης κατά το Φεβρουάριο 1990, αλλά δεν υπάρχει σ' αυτήν ούτε λέξη για το περιεχόμενο των εγκυκλίων, που αποτέλεσαν οδηγό και για τη σύνταξη της Προκήρυξης, από την οποία υποτίθεται ότι προήλθε το τωρινό βιβλίο. **Τυχαίο;**

γ΄. Το κυριότερο και πιο ουσιαστικό αβλέπημα: δε μνημονεύονται τα συμπεράσματα συλλογικών προσπαθειών στον τομέα της Τοπικής Ιστορίας κατά τη δεκαετία του 1990, δηλ. την περίοδο δοκιμής του αντικειμένου στο ελληνικό σχολείο. Πρόκειται για ειδικά αφιερώματα σε δυο περιοδικά (**Διάλογος** αριθ. 9, **«Θαλλώ»** αριθμ. 9) ύστερα από Συνέδρια τοπικών Ενώσεων Φιλολόγων, συνέδρια που είχαν συγκληθεί γι' αυτόν ακριβώς το λόγο: **«Πώς πάμε με την Τοπική Ιστορία»**. Μήπως αυτή η εμπειρία θεωρήθηκε ότι **δεν ήταν χρήσιμη**, αφού οι συγγραφείς είδαν (όπως οι ίδιοι μας πληροφορούν στην Εισαγωγή του βιβλίου τους, σελ. 6) πόσα λήμματα έχει καταχωρίσει η αγγλόφωνη βάση δεδομένων ERIC;

Εικάζω ότι γι' αυτόν το λόγο (ότι δηλαδή μάλλον δεν είδαν προσεκτικά το κείμενο Προκήρυξης, όπου και πλαίσιο Αναλυτικού Προγράμματος, και ότι δεν είδαν ή δεν αξιολόγησαν της ελληνικής εμπειρίας την έκφραση) οι δημιουργοί του επίσημου βιβλίου **έχασαν τον προσανατολισμό τους** (ως προς την παιδαγωγική υφή του όλου εγχειρήματος) και μας έδωσαν την περισπούδαστη και **μεθόδου αποκαλυπτική πληροφορία**, στη σελ. 6, που προμνημονεύσαμε Γράφουν συγκεκριμένα: «Σε σχετική αναζήτησή μας στη βιβλιογραφική αγγλόφωνη βάση ERIC εντοπίστηκαν για την Τοπική Ιστορία στην Εκπαίδευση 398 τίτλοι για το διάστημα 1982-1991. Και ....». **Και άρα περιττεύει να δούμε τα ντόπια προϊόντα**, τα περιοδικά «Διάλογος» και «Θαλλώ» και «Εκπαιδευτικά», που συγκεντρώνουν των δικών μας φιλολόγων τις εμπειρίες;

Και άλλο στοιχείο ενδεικτικό νοοτροπίας και προσανατολισμού ως προς την Τοπική Ιστορία. Ο εισηγητής των εγκυκλίων εκκίνησης (του 1990, που αναγράφονται στη σημείωση 13) δε μνημονεύεται στη βιβλιογραφία για τα δημοσιεύματα εκείνα, όπου αποτυπώνεται η

συγκεκριμένη εμπειρία του από την προσπάθεια για Τοπική Ιστορία στα Ελληνικά Σχολεία⁴. **Μήπως αυτή η συγκεκριμένη εμπειρία δεν είναι χρήσιμη;** Από επιστημονικό χρέος προς τους συναδέλφους και γενικότερα προς την κοινωνία μας αισθάνομαι την ανάγκη να μνημονεύσω τα σχετικά κείμενα :

- Φ. Κ. Βώρος, **Τοπική Ιστορία**, («Εκπαιδευτικά» τ. 20)
- Ανάλογες συμβολές στα δυο περιοδικά («Θαλλώ» και «Διάλογος») που προμνημόνευσα, αρχικά **εισηγήσεις** σε σεμινάρια Φιλολόγων Κρήτης.
- Ειδικό κεφάλαιο στο βιβλίο **Διδασκαλία της Ιστορίας με αξιοποίηση της εικόνας** (σελ. 65-80). Όλα τα κείμενα αυτά εμπίπτουν χρονικά στην περίοδο μετά τις Εγκυκλίους του Φεβρουαρίου 1990.

Επίλογος-Πρόταση;

Νομίζω ότι φρονιμότερο είναι:

α΄. Να δοθούν Οδηγίες στους συναδέλφους να κινηθούν σύμφωνα με όσα γράφονται στην Προκήρυξη, την οποία παραθέσαμε πιο πάνω.

β΄. Να διευκολυνθούν να δουν τα περιοδικά που μνημονεύσαμε («Θαλλώ» 9, «Διάλογος»9, Εκπαιδευτικά» 20).

γ΄. Να αναρωτηθούν οι «αρμόδιοι»: Τι ζητήθηκε με την Προκήρυξη, τι πρόκυψε, πώς προωθήθηκε. Προσωπικά αποδέχομαι την επιεικέστερη εκδοχή: θαμπώθηκαν. Και επιφυλάσσομαι για κριτική ανάλυση του θάμβους.

Με αισθήματα ενοχής,
ως εισηγητής των Εγκυκλίων περί Τοπικής Ιστορίας
Φ. Κ. Βώρος Ph.D.,
Επιτ. Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

Copyright © 2001 F. K. Voros
url: www.voros.gr e-mail: info@voros.gr

Τεχνική/Διαφημιστική Υποστήριξη: www.fora.gr

---

⁴ Μνημόνευσαν όμως στη γενική βιβλιογραφία τους, σελ. 323, δυο **προοιμιακά σχόλια** 4- 5 σελίδων αθροιστικά .